

АГУУЛГА

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ТӨСЛИЙН ТУХАЙ ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	3
1.1 Төслийн ерөнхий мэдээлэл.....	3
1.2 Төслийн хүчин чадал, ажиллах горим.....	4
1.4 Төсөлд ашиглагдах техник тоног төхөөрөмж.....	5
1.5 Дэд бүтэц.....	6
1.6 Тухайн жилийн уулын ажлын төлөвлөгөө.....	7
ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	8
2.1 Төслийн талбайн физик газарзүйн нөхцөл	8
2.2 Цаг уур, уур амьсгал	8
Салхины горим	9
Биологийн олон янз байдал.....	10
Нийгэм, эдийн засаг	10
ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ	11
ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	13
3.1 Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	14
3.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө.....	16
3.3 Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	17
3.4 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	17
3.5 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	17
3.6 Осол, эрсдэл, удирдлага зохион байгуулалтын менежментийн төлөвлөгөө	18
3.7 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	19
3.8 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	20
3.9 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	22
3.10 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	22

ЗУРГИЙН ГАРЧИГ

<i>Зураг 1. Төсөл хэрэгжих газрын топо зураг.....</i>	<i>4</i>
<i>Зураг 2. Тоног төхөөрөмжийн дамжлагын схем зураг.....</i>	<i>6</i>
<i>Зураг 3. Замын трасс.....</i>	<i>7</i>

ХҮСНЭГТИЙН ГАРЧИГ

<i>Хүснэгт 1. Уулын ажлын календарчилсан төлөвлөгөө.....</i>	<i>4</i>
<i>Хүснэгт 2. А тоног төхөөрөмжийн үзүүлэлтүүд.....</i>	<i>5</i>
<i>Хүснэгт 3. Унд ахуйн хэрэглээний ус.....</i>	<i>7</i>
<i>Хүснэгт 4. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө.....</i>	<i>14</i>
<i>Хүснэгт 5. Нөхөн сэргээлтийн зардал.....</i>	<i>16</i>
<i>Хүснэгт 6. Осол, эрсдэл, удирдлага зохиог байгуулалтын менежментийн зардал.....</i>	<i>18</i>
<i>Хүснэгт 7. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх аргачлал, стандарт.....</i>	<i>20</i>
<i>Хүснэгт 8. Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнах хуваарь.....</i>	<i>22</i>

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ТӨСЛИЙН ТУХАЙ ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1 Төслийн ерөнхий мэдээлэл

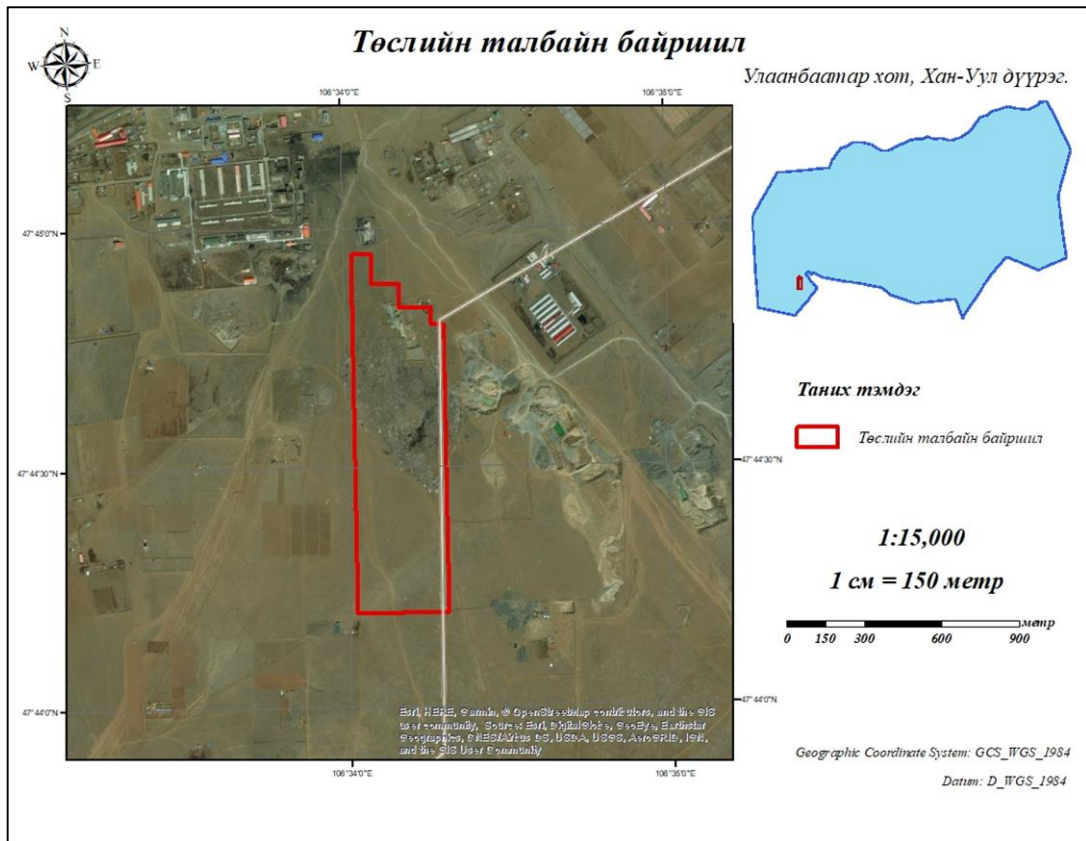
№	Үндсэн үзүүлэлтүүд	Тайлбар
1	Төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллага	“БАТШИЛ” ХХК
2	Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хаяг	Баянгол дүүрэг, 20-р хороо, Дунд голын гудамж, "Улаанбаатар менежмент" ХХК-ийн байр, 306 тоот Утас: 80003399
3	Төслийн нэр	Улаанбаатар хотын Хан-уул дүүргийн нутагт орших “Бөхөг-3” нэртэй элс хайрганы хольцын ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах
4	Хүчинтэй хууль эрхзүйн баримт бичгүүдийн жагсаалт	Улсын бүртгэлийн дугаар:9011355093 Улсын регистрийн дугаар:5609372 Улсад бүртгүүлсэн: 2012.06.12 Ашигт малтмал ашиглах тусгай зөвшөөрөл: Дугаар: MV-016839 Олгосон огноо: 2011.05.26
5	Ашигт малтмал ашиглах тусгай зөвшөөрлийн талбай	Талбай: 44 га Газар зүйн солбилцол: (L-48-11)
6	Ордын геологийн бодит (B) нөөц	3659 мян.м ³
7	Ордын үйлдвэрлэлийн нөөц	30 мян.м ³
8	Уурхайн жилийн хүчин чадал	Барилгын чулуу: 100.0 мян. м ³
9	Ордын ашиглалтын хугацаа	31 жил
10	Эхний жилийн нийт хөрөнгө оруулалт	20 жил

“Бөхөг-3” элс хайрганы хольцын орд нь MV-016839 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайд хамаарагдах бөгөөд УБ хотоос шулуунаар баруун урагш

25 км-т, Хан-Уул дүүргийн нутагт Шувуун фабрикаас зүүн урагш 1.5 км-т, бөхөнгийн хөндий, 2009 онд хайгуул хийсэн Бөхөгийн элс –хайрганы ордтой залгаа түүнтэй зүүн талаараа хиллэж оршино.

Төслийн байршлын цэгийн газарзүйн солбицол:

1.106° 34' 5.00"	47° 44' 56.78"
2.106° 34' 5.00"	47° 44' 53.00"
3.106° 34' 10.0"	47° 44' 53.00"
4.106° 34' 10.0"	47° 44' 70.00"
5.106° 34' 16.0"	47° 44' 70.00"
6.106° 34' 16.0"	47° 44' 47.77"
7.106° 34' 18.3"	47° 44' 47.77"
8.106° 34' 18.3"	47° 44' 11.78"
9.106° 34' 1.31"	47° 44' 11.78"
10.106° 34' 1.31"	47° 44' 56.78"

Зураг 1. Төсөл хэрэгжих газрын топо зураг

1.2 Төслийн хүчин чадал, ажиллах горим

Төслийн хүчин чадал

Уурхайн хүчин чадлыг “Батшил” ХХК-ийн техникийн даалгаврын дагуу жилд 30.0 мян.м³ элс хайрга олборлохоор тооцсон болно.

Төслийн ажиллах горим

Уурхай нь хоногт 8 цагийн 1 ээлжээр ажиллах ба цаг ашиглалтын итгэлцүүр 0.9 байна гэж үзвэл хоногт нийт 7.2 цаг ажиллах юм. Жилд 5-р сарын 01-нээс 09-р сарын 30 хүртэл нийт 153 хоног ажиллах бөгөөд 133 хоногт нь цэвэр олборлолт, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа явуулахаар тооцлоо. Уурхайн жилд олборлох хэмжээг /30 мян.м³/-г уурхайн ажиллах горимд үндэслэн тооцоход хоногийн хүчин чадал 250.5 м³, цагийн хүчин чадал 31.3 м³ байхаар тооцоо гарч байна.

Хүснэгт 1. Уулын ажлын календарчилсан төлөвлөгөө

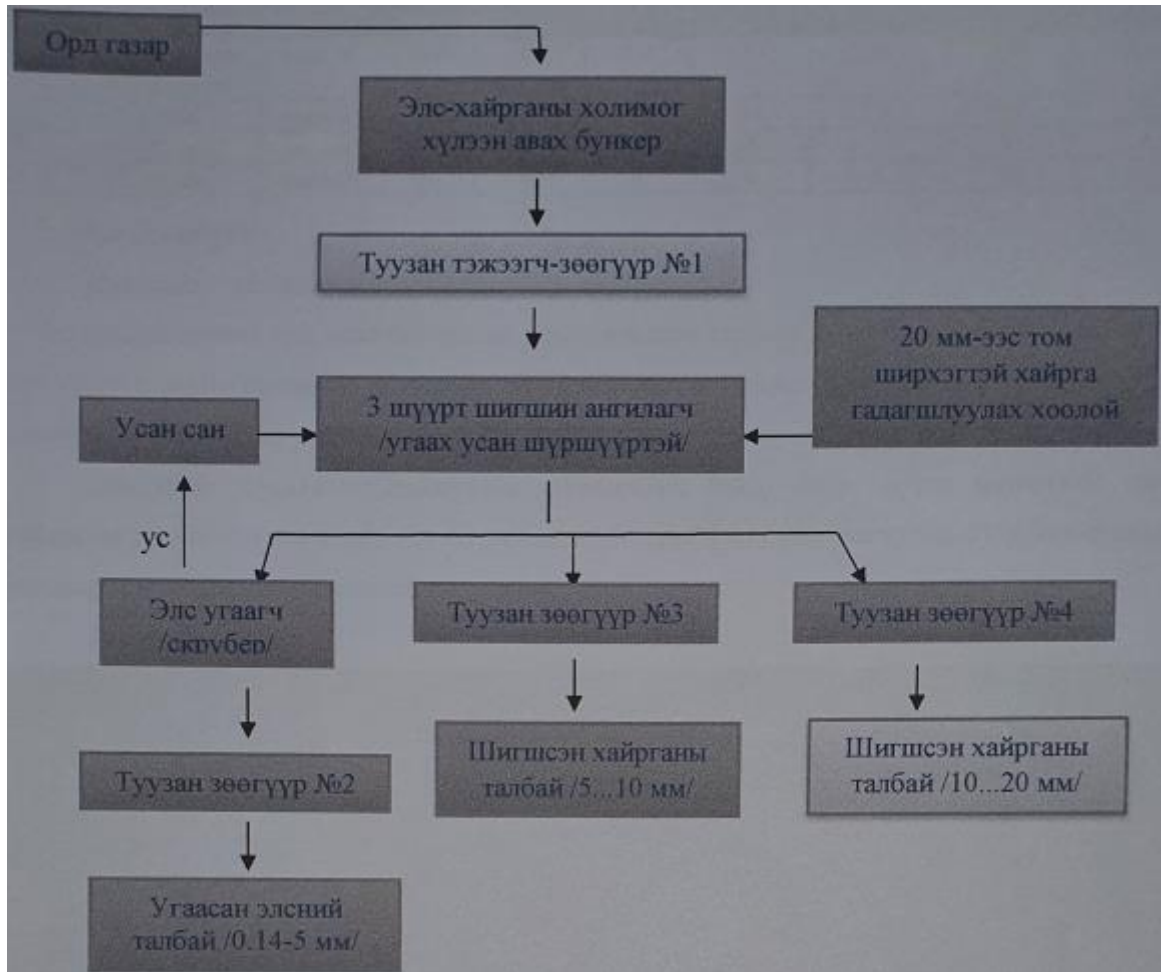
№	Үндсэн үзүүлэлтүүд	Ашиглалтын жилүүд						Ашиглалтын эхний 10 жилд
		1	2	3	4	5	6--10	
1	Элс хайрганы хольцын олборлолт, мян.м ³	50	30	30	30	30	150	320
2	Хөрс хуулалт, мян.м ³	4.68	2.81	2.81	2.81	2.81	14.03	29.95
3	Үүнээс: Шимт хөрс, мян.м ³	1.049	0.629	0.629	0.629	0.629	3.146	6.71
4	Нийт уулын цул, мян.м ³	54.68	32.81	32.81	32.81	32.81	164.05	349.97
5	Хөрс хуулалтын коэффициент, м ³ /м ³	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09	0.09

1.4 Төсөлд ашиглагдах техник тоног төхөөрөмж

Хүснэгт 2. А тоног төхөөрөмжийн үзүүлэлтүүд

№	Тоног төхөөрөмж	Марк	Тоо, ш	Техникийн үзүүлэлт
А	Технологийн тоног төхөөрөмж:			
1	Чичиргээт тэжээгүүр бүхий элс-хайрганы хольц хүлээн авах бункер	GZG100-4	1	Овор хэмжээ: 4000х4000х2800мм, хөдөлгүүр-5квт, жин-4.8 т, Тэвшний хэмжээ: 1900х1150 мм, Түүхий эд дамжуулах хүчин чадал: 100-240 т/цаг
2	Туузан зөөгүүр №1 /тэжээгчийн/	B1000X25m	1	Туузны өргөн-1000 мм, туузны урт-52м, хүчин чадал-150 т/цаг, хөдөлгүүр-15квт, Хөдөлгүүрийн төрөл: YCT-132-48, жин-530 кг, материалын хэмжээ: 0-80 мм
3	Ангиллагч шигшүүр	YZS-2160	1	Шигшүүрийн хайрцаг: 2100х6000 мм, хөдөлгүүр-30квт, Хүчин чадал: 100-240т/цаг, шигшүүрийн давхрын тоо-3, ажлын талбай-12,6 м², Доргилтын давтамж: 570 удаа/мин
4	Туузан дамжуулагч №2 /элсний/	B800X15m	1	Туузны өргөн-800мм, туузны урт-32м, хүчин чадал-90т/цаг, хөдөлгүүр-7.5квт, хөдөлгүүрийн төрөл: YCT-112-48, жин-280кг, материалын хэмжээ:0-80мм
5	Туузан дамжуулагч № 3,4 /2 ширхэглэлийн хайрганы/	B650X15m	2	Туузны өргөн-650мм, туузны урт-32м, хүчин чадал-80т/цаг, хөдөлгүүр-7.5квт, хөдөлгүүрийн төрөл: YCT-112-48, жин-280кг, материалын хэмжээ:0-80мм
6	Элс угаах тоног төхөөрөмж /скрубер/	XSD3016	1	Хүчин чадал-60-140т/цаг, хөдөлгүүр- 11квт
Б	Механизм, тээврийн машин			
1	Экскаватор	HYUNDAI R2900LC-3	1	Хөдөлгүүрийн марк: R2900LC-3 Хөдөлгүүр: 159квт, шанаганы багтаамж: 1.2м3 Дээд хурд: 3,1-5,2 км/цаг Утгалт хийх өндөр: 9,11м
2	Утгуурт ачигч /ковш/	ZL-50	1	Хөдөлгүүрийн марк: W156.220 Хөдөлгүүр:162квт Түрэх хүч: > 150 кН Шанаганы багтаамж: 3м3, Өргөх хүч: > 160 Kh, дээд хурд: 38км/цаг Асгах өндөр: 3.05м, түлш: 270л
3	Өөрөө буулгагч автомашин /ордоос түүхий эд тээвэрлэх/	HOWO	1	Тэвшний багтаамж 18м²

Тоног төхөөрөмжийн дамжлагын схем зураг

Зураг 2. Тоног төхөөрөмжийн дамжлагын схем зураг

Бүтээгдэхүүн гаргалт

Дээрх тоног төхөөрөмжүүдээр жилд 30.0 мян.м³ дайрга бутлах ба 0-5 мм, 5-10 мм, 10-20 мм фракцын хайрга харгалзан 60%, 20%, 20 % гарцтайгаар 18.0 мян.м³, 6.0 мян.м³, 6.0 мян.м³ хайрга үйлдвэрлэн гаргахаар байна.

1.5 Дэд бүтэц

Цахилгаан хангамж

Элс хайрганы орд ашиглах тусгай зөвшөөрөлтэй талбайд байрлах 10 кВт-ын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамаас буулгасан 10/0.4 кВ-ын трансформатораас хүчдэл авдаг тул эрчим хүчний хангамжийн асуудал бүрэн шийдэгдсэн.

Цахилгаан хүчдэлийг дамжуулах, хуваарилах байгууламж, бусад цахилгаан тоног төхөөрөмжүүдийг богино холболтоос хамгаалж АВ серийн автомат салгуур залгуур бүхий алсын удирдлагатай тоног төхөөрөмжийг хэрэглэнэ.

Зам харилцаа

Зураг 3. Замын трасс

Усан хангамж

Уурхайн ажилчдын унд, ахуйн зориулалттай ус болон зам талбай услах усыг төслийн талбайд байрлах гүний худагас хангана.

Хүснэгт 3. Унд ахуйн хэрэглээний ус

№	Үзүүлэлт	Норм	Хэмжээ	Хоног	Хоногийн усны хэрэглээ, м ³	Жилийн усны хэрэглээ, м ³	Норм
1	Унд ахуйн болон хэрэглээний ус	50 л/хоног	17 хүн /нийт ажилчин/	133	0.85	113.05	А/301 дугаар тушаалын 12-р хавсралт
2	Зам талбай	2 л /м ²	5000 м ²	7 /хоногт 2 удаа/	10 /1 удаа /	400	А/301 дугаар тушаалын 13-р хавсралт
Нийт дүн					10.85	513.05	

1.6 Тухайн жилийн уулын ажлын төлөвлөгөө

Уурхай нь 2023 онд уулын ажлаар 2.81 мян.м³ хөрс хуулж 30.0 мян.м³ дайрга олборлохоор төлөвлөлөө.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1 Төслийн талбайн физик газарзүйн нөхцөл

Дархан цаазат Богдхан уул нь хотгор гүдгэрийн хувьд Сибирийн геоморфологийн их мужийн Хэнтийн мужид багтана. Уул 2000 м, түүнээс дээш өргөгдсөн хавтгай бөмбөгөр оройтой, шинэхэн тектоник хөдөлгөөний өмнөх /палеоген-неогений/ үед үүссэн эртний тэгшрэлийн гадарга зонхилох бөгөөд неогений сүүлийн үеийн уул үүсэх хөдөлгөөнөөр төдийлөн өөрчлөгдөөгүй үлджээ. Одоогийн хотгор гүдгэр нь тэгшрэлийн гадаргын үлдэц бүхий нэгэн цулдам уулсын тогтолцоог үүсгэх боловч олон тооны голын хөндий, амуудаар зүсэгдэж, хэрчигдсэн байхаас гадна уулын хажуу чулуу нураг, асга ихтэй, ихэнхдээ эгц огцом байдаг.

Уулын хотгор гүдгэрийг гарал үүслийн хувьд тектоник-идэгдэл-элэгдлийн, идэгдэл-элэгдлийн, элэгдлийн, элэгдэл-хуримтлалын гэсэн 4 үндсэн хэв шинж, 8 дэд хэв шинжид ялган үзэж болно.

2.2 Цаг уур, уур амьсгал

Монгол орны уур амьсгалын мужлалын ерөнхий ангилалаар Төв аймгийн хээрийн бүсийн сумдын нутаг дэвсгэр хуурайдуу сэрүүн зунтай, хахир өвөлтэй, чийг хангамжийн хувьд 2.4-4.0 утгатай, дулаан хангамжийн хувьд 2000-2500[□]-ийн утгатай бүс нутагт хамрагдана.

Эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, жилийн 4 улиралтай, дэлхийн хамгийн “хүйтэн” улиралтай нийслэл хот юм. Хамгийн хүйтэн 1-р сарын дундаж агаарын

температур - 26°C, хамгийн дулаан 7-р сарын дундаж агаарын температур +17°C байдаг. Үнэмлэхүй хамгийн их температур 7-р сард +39°C, хамгийн бага температур 1-р сард -40°C хүрнэ. Агаарын жилийн дундаж харьцангуй чийгшил 61%. Улаанбаатар хот нь дэлхийн хамгийн цэлмэг хөх тэнгэрт хотуудын нэг бөгөөд жилдээ 250-иад хоног цэлмэг байдаг. Улаанбаатар хот манай орны салхи багатай газрын тоонд орно. Жилдээ салхигүй өдөр 100 орчим байх бөгөөд салхины хурд 2.4 м\с, баруун хойд зүгийн салхи голлоно. Өвөл салхи багатай, хавар нь салхи ихтэй. Салхи зонхилон хойд, баруун хойд зүгээс салхилина. Сүүлийн 60 жилд Улаанбаатар хотын агаарын дундаж температур 2.0°C орчим нэмэгдсэн нь Монгол орны дунджаас (1.8°C) арай илүү байгаа бөгөөд энэ нь хотжилтоос хамааралтай. Уур амьсгалын дулаарлын улмаас хөрсний өнгөн хэсэг хатаж хуурайших үйл явц ихсэх хандлагатай байна.

Монгол орны уур амьсгалын мужлалын хувьд авч үзвэл Улаанбаатар хот нь хуурайдуу сэрүүн зунтай хахир өвөлтэй нутагт багтана. Улаанбаатарт жилд дунджаар 253 мм тунадас унаж, ууршилт нь 648 мм болдог. Чийгшлийн байдал 0.36 байдаг. Агаарын харьцангуй чийг 1-р сард 70 орчим хувь, 7-р сард 60 орчим хувь байдаг.

Энэхүү бүс нутаг далайн түвшнээс 2000 гаруй м өргөгдсөн, эгц хажуу, ой бүхий ондөр уулс, Туул, Тэрэлж, тэдгээрт цуглах олон жижиг гол горхи, булаг шанд бүхий ам хөндийгөөр хэрчигдсэн ихээхэн төвөгтэй хотгор гүдгэртэй, жилийн хүйтэн үеийн үргэлжлэх хугацаа урт,

агаарын темперагурын жилийн болон хоногийн хэлбэлзэл ихтэй. хур тунадас ахиу, үүлшил. агаарын чийгшлийн орны аялал жуулчлалын чухал бүс нутаг болно. Нарны энергийн нөөц сайтай.

Агаарын даралт, салхи, шуурганы горим: Жилийн дундаж агаарын температурын хувьд 0.9°C-аас -4.1°C, агаарын дундаж температурын жилийн агууриг 35-40°C, хоногийнх 26-38°C байна. Хамгийн хүйтэн сар бол 1 дүгээр сар бөгөөд энэ үед Азийн эсрэг-циклоны нөлөөнд бүх нутгаар хүйтний эрч чангардаг. Тэрэлж орчмоор 1-р сарын дундаж температур -24.6°C, хамгийн дулаан 7 дугаар сарынх 13.9°C байна. Үнэмлэхүй хамгийн их температур 35.3°C, хамгийн бага температур -46.5°C хүрч байжээ.

Агаарын дундаж температурын 0°C -аас дулаан байх хоногийн тоо жилд 180-190 хоног, 5°C аас дулаан байх хоногийн 140-155 хоног, 10°C -аас дулаан байх хоногийн тоо жилд дундажаар 100-115 хоног үргэлжилнэ. Экстремаль онцгой тохиолдолд цочир хүйтрэл 8 дугаар сард, 7 дугаар сард ууландаа хасах температур, сүүлчийн хүйтрэл 6 дугаар сард ажиглагддаг. Жилийн хамгийн дулаан сар нь 7-р сар бөгөөд дундаж температур нь 17°C, хамгийн халуун болсон нь 38°C хүрсэн. Зундаа 30°C-аас давж халуун болох өдрийн тоо 10 орчим, ган болох магадлал 30 орчим хувь байдаг. Ус цаг уур, орчны судалгаа, мэдээллийн хүрээлэнгээс авсан цаг уурын өгөгдөлд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд Улаанбаатар хотын 19 жилийн агаарын дундаж температур 0.50°C гарч байна.

Агаарын чийг, хур тунадасны онцлог: Жилийн нийлбэр тунадасны хэмжээ 240.8-370.5мм байна. Гэвч хур тунадасны хэмжээ жилээс жилд хэлбэлзэл ихтэй байдаг. Энэ бүс нутагт дулааны улиралд 252.4- 330.8мм тунадас ордог бөгөөд энэ нь жилд орох хур тунадасны 91-94%-ийг эзэлдэг байна. Зуны саруудад орох хур тунадас ихэнхдээ аадар шинжтэй учир хоногийн хамгийн их хэмжээ аадар бороо орох үед ажиглагддаг онцлогтой. Хоногийн хамгийн их тунадас 43.8мм -ээс 78.7мм -г хүрч, хур тунадастай өдрийн тоо жилдээ дундажаар 45 -аас 60 өдөр байдаг. Цасан бүрхүүл 10 дугаар сарын II арав хоног гэхэд тогтвортой ажиглагдаж, 4 дүгээр сарын 15 гэхэд бүрэн арилдаг ба цасан бүрхүүлийн дундаж зузаан нь 2-3 см, дүн өвлийн үеэр 5-7 см, дундаж хамгийн зузаан нь 13-20 см, нягт нь 0.12-0.21 г/см³ -ын хооронд хэлбэлздэг байна.

Харьцангуй чийгийн хэмжээ агаар мандал усны уураар хэр зэрэг ханасныг заах бөгөөд олон жилийн дундаж байдлаар 61%- 71% байна. Харин түүний сарын дундаж утга өвлийн саруудад их, хавар, намрын саруудад харьцангуй бага, харин зуны саруудад хэлбэлзэл ихтэй, хур тунадаснаас ихээхэн хамааралтай байдаг.

Улаанбаатар хотын баруун хэсэг буюу Сонгинохайрхан, Хан-Уул дүүргүүдээр хур тунадас харьцангуй бага буюу 240 орчим мм, төв болон зүүн хойд хэсгээр хур тунадас бусад дүүргүүдээс их буюу 350-370 орчим мм байдаг.

Салхины горим

Улаанбаатар орчмын салхи түүний орон нутгийн уул зүйн онцлог, агаар мандлын ерөнхий орчил урсгал зэргээс хамаарна. Иймээс сонгосон станцууд дээрх салхины зүгийн давтагдал сар, улирал, хоногоор харилцан адилгүй байдаг. Жишээ нь Тэрэлж өртөөн дээр жилийн дундаж

байдлаар баруун зүгийн салхи 31.8% орчим, хойд зүгийн салхи 28.4%ийн давтагдалтай зонхилж байдаг байна.

Салхины дундаж хурд жилдээ 1.5м/с-ээс 3.5м/с ба түүний сарын явцыг аваад үзэхэд хавартаа харьцангуй их, харин өвлийн саруудад бага салхилдаг ба говь, тал хээрийн нутгийг бодвол их салхи, шуурга харьцангуй бага тохиолддог. Уг газар нутаг нь эргэн тойрон уулсаар хүрээлэгдсэн учир орон нутгийн салхи нэгдүгээрт өндөршлийн механик хаагдалтаар, хоёрдугаарт өндөр ба нам газрын даралтын градиентын зөрөө, ерөнхий орчил урсгалын хүчин зүйлээр нөхцөлдөн бүрэлддэг.

2.5 Хөрсөн бүрхэвч: Тал хээрийн бүсийн байгаль-уур амьсгалын нөхцөл нь хуурай хээрийн хүрэн хөрс үүсэх хүчин зүйлсийг бүрдүүлнэ. Хээрийн бүсийн хойт зах, ойт хээртэй залгах нутгаар хар хүрэн хөрс, дунд хэсэгтээ хүрэн хөрс, өмнөд захаар нь цайвар хүрэн хөрс голлон тааралдах ба эдгээр хөрс нь голдуу хөнгөн механикийн бүрэлдэхүүнтэй. Харин эндэхийн дундаж ба нам уулсаар уулын хүрэн хөрсний дэд хэв шинжүүд, гүвээрхэг ба тэгшивтэр тал газраар нь тал хөндийн хүрэн хөрс, жижиг цав толгодоор нь гүйцэд бус буюу сулавтар хөгжилтэй хүрэн хөрс тархана.

Том, жижиг хонхор хотгоруудын ёроол болон нуурын эрэг орчим хужир марз байнга үүсч түүний нөлөөгөөр хужирлаг, мараалаг хөрс багагүй тархжээ. Уул толгодын орой, энгэр хажуу дээр хад чулуу ил гарсан нь олонтой бөгөөд тэнд сайр чулуурхаг хүрэн, хааяа чулуурхаг цайвар хүрэн хөрс ч бас тохиолдоно. Хөрсөн бүрхэвчинд тохиолдох бас нэг онцлог нь нутгийн төв хэсгээр орших элсэн тарамцаг бөгөөд үүнээс шалтгаалан хөрсний нилээд хэсэг нь хөнгөн болохыг илтгэнэ [16].

“Батшил” ХХК-ний элс-хайрганы хольцын карьер орчимд 1 хэв шинжийн хөрс тархсан байна.

Биологийн олон янз байдал

Ургамлын аймаг: Карьер орчмын газар нь машин техникийн нөлөөгөөр ургамлан нөмрөг устаж үгүй болсон байна. Эндхийн ургамалжилт Хэнтийн хэв шинжид багтах алаг өвс-бутлаг үетэн, бутлаг алаг өвст хээрийн, алаг өвс-улалж-биелэг өвст-үетэн тухайлбал *Stipa krylovii* Roshev, *Cleistogenes squarrosa*/Trin/ Keng., *Agropyron cristatum*/L./ Beauv., *Carex guriuscula* C.A.M., *Allium bidentatum* Fisch., *Arenaria capillaris*., *Sibbaldianthe adpressa*/Bge/. Juz., *Oxytropis kossinskyi* B. Fedtsch et N. Basil. зэрэг олон төрөл зүйлийн баялаг ургамлын нөмрөгтэй.

Хэнтий нурууны өмнөд шувтрага, Монгол-Дагуурын ургамал-газарзүйн тойргын төвийн хойт хэсэгт багтдаг. Улаанбаатар хотын ургамалжилт ургамлын зүйлийн хувьд баялаг, содон сонин шинж төрхтэй. Энд өндөр уул, ой хөвч, хээр тал хослон тогтсон онцлогтой.

Нийгэм, эдийн засаг

Дүүргийн аж үйлдвэрийн газрууд 2023 оны эхний 3 сард 239.0 тэрбум төгрөгийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, 277.0 тэрбум төгрөгийн борлуулалт хийсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад үйлдвэрлэлт 9.2 хувиар буурч, борлуулалт 12.6 хувиар өссөн байна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Агаарын чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Уурхайн үйл ажиллагаа жигдрэх үед агаарыг бохирдуулах 2 эх үүсвэр бий болно. Энэ нь нэгт машин техникээс гарах утаа, хоёрт элс хайрга олборлолтоос үүсэх тоос юм. Ил уурхай болон чулуулгийн овоолго хийхэд бульдозер, автомашин зэрэг уул уурхайн техник зэрэг ажиллах нөхцөлд, дотоод шаталтын хөдөлгүүрийн утаа, ажилчдын сууц, гал тогоо зэрэг байгууламжуудын ердийн зуухнаас гарах утаа агаар орчинг бохирдуулна.

Гэхдээ энэ нь агаарын бохирдол багатай дулааны улиралд гарах учир нийслэлийн агаарын бохирдолд ноцтой нөлөө үзүүлэхгүй юм.

Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийн эх үүсвэрүүд:

- ✓ Уурхайн техник, технологийн үйл ажиллагааны нөлөөгөөр үүсэх тоос шороо болон хорт хий агаар орчныг бохирдуулах эх үүсвэр болно.
- ✓ Хөрс хуулах, элс хайрга олборлох үед үүсэх тоос
- ✓ Тээврийн хэрэгсэл явах үед боссон автозамын тоос
- ✓ Хүнд даацын машин, механизм, тоног төхөөрөмжүүдийн дотоод шаталтын хөдөлгүүрийн ажиллагаанаас гарах утаа болон хорт хий
- ✓ Уурхайн малталтууд болон овоолгын талбайгаас салхинд хийсэх тоос
- ✓ Хөрс болон элс хайргыг тээвэрлэх үед үүсэх тоос, шороо нь агаар орчныг бохирдуулах эх үүсвэр болдог.
- ✓ Үүнээс уурхайн малталтууд болон овоолгын талбайгаас салхинд хийсэх тоос шороо агаар орчныг байнга бохирдуулдаг бөгөөд салхины хурд, агаарын чийгшил болон хуурайшил зэргээс шалтгаалан жилийн дөрвөн улиралд нөлөөллийн хэмжээ харилцан адилгүй байдаг.
- ✓ Агаар орчныг бохирдуулагч бусад эх үүсвэр нь тухайн ажлыг гүйцэтгэх үед үүсэх бөгөөд агаар бохирдуулах цаг хугацаа болон агаарын бохирдлын хэмжээ, хамрах хүрээгээрээ харилцан адилгүй байдаг.

Хөрсний чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Хүнд машин механизмын хөдөлгөөнөөс хөрс эвдрэх, элэгдэлд орох зэргээр хөрс, ургамлын хүний үйл ажиллагаанд өртөж буй талбайн хязгаар нь түүнээс нилээд хол зайд, наад зах нь 500-1000 м болж, нөлөөллийн хүрээ нь тэлж болохыг цаашид анхаарах шаардлагатай юм.

Элс хайрга олборлох ажлын байгаль орчинд үзүүлэх экологийн гол үр дагавар нь газрын хурдсыг эвдэж, нүх, карьер үүсэх, улмаар агаарын тоосны бохирдол ихсэх, энэ нь ойр орчимдоо тархах, байгаль хамгаалах, шаардлагатай арга хэмжээ авч сөрөг нөлөөллийг бууруулахгүй бол цөлжилт явагдах, цаашид хүрээгээ тэлэхэд хүргэх болно.

Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй шатах тослох материалын хадгалалт, ашиглалтанд байнгын хяналт тавьж болзошгүй аюул, ослоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авч байх шаардлагатай болно.

Усны чанарт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

“Бөхөг-3” элс хайрганы хольцын ордын талбайд хийсэн хайгуулын өрөмдлөгөөр 8.8 м-ийн гүн хүртэл хөрсний ус илрээгүй ба улирлын болон олон жилийн цэвдэг тогтоогдоогүй учир энэ төрлийн нөлөөлөл бага юм.

Ургамал, амьтны аймагт нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Энэ орчмын нутагт хуурай хээрийн ургамалшил зонхилох бөгөөд намхавтар ухаа толгодын оройгоор дааган сүүл, агь, шивээт хялгана голлосон агь-үетэнт бүлгэдмэл, тэгшивтэр тал газраар ерхөг, шивээт хялгана, агь, шарилж, навтуул, далан түрүү, ботууль, хурдан цагаан, царгас тэргүүтэн голлосон алаг өвс-үетэнт хээрийн бүлгэдмэл, харьцангуй хотос хонхор газраар ширэг улалж, түнгэ хиаг, агь, шарилж навтуул, ерхөг зонхилсон улалж-үетэн-алаг өвст бүлгэдмэл тархжээ.

Ургамалжилт нь ерөнхийдөө хүн, малын хөлд багагүй талхлагдсан байх тул ургалт нь хэвийн бус, тачир намхан (үндсэн хэсэг нь 3-4 см-ээс өндөргүй) шинжтэйгээс гадна агь (*artemisia frigida*), өмхий шарилж (*a.adamsi*) ихээхэн элбэг ургасан нь бэлчээрийн чанар муудаж доройтсоныг гэрчилнэ.

Энэхүү элс хайрганы хольцын ордын ашиглалтын талбайд 100 гаруй зүйлийн гуурст ургамал ургах ба гуурст бус доод ургамлаас *Parmelia* хаг, *Nostoc* замаг цөөн тохиолдоно. Монголын “Улаан ном”-д орж бичигдсэн ховор ургамлаас ацан ажигана (*Stellaria dichotoma*) үзэгдэнэ. Энэ хавь орчимд хамгийн элбэг тааралдах ургамал нь агь, өмхий шарилж, том цэцэгт дааган сүүл, шивээт хялгана, морины ботуул, саман ерхөг, навтуул, гичгэнэ, ширэг улалж, хиаг түнгэ, хурдан цагаан, далан түрүү зэрэг болно.

Төсөл хэрэгжих явцад тухайн орд ашиглах газрын ургамлын бүрхэвч агаар, хөрсний бохирдлоос үүдэн ихээхэн хэмжээний доройтолд орсон нь ажиглагдаж байсан.

Газрын хэвлийд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ

Ордыг ашиглах уул техникийн нөхцөлөөс үзэхэд хөрс хуулалтын ажил харьцангуй бага бөгөөд уурхайн хэмжээнд жилд 2.81 мян.м³ хөрс хуулна.

Шимт хөрсний овоолгыг тээврийн зай богино, карьерийн эцсийн хил хүрээний гадна, аюулгүй ажиллагаа, экологийн шаардлага хангахуйц байх зэрэг нөхцлүүдийг харгалзан үзэж карьерийн зүүн талд карьерийн ирмэгээс 50 м-ийн зайд байршуулна. Ямар ч ил уурхайд ашиглалтын эхний жилээс эхлэн хөрс хуулалтын хэмжээг барьж ажиллах зайлшгүй шаардлагатай байдаг.

Уурхайгаас ухаж гаргасан уулын цул болон олборлосон ашигт малтмалын хэмжээ нь нөлөөлөлд өртсөн газрын хэмжээтэй нягт уялдаатай байдаг.

**ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ

“БАТШИЛ” ХХК-ийн “Бөхөг-3” нэртэй элс хайрганы хольцын ил уурхайн аргаар ашиглах төслөөс байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага байлгах, байгаль орчинд үзүүлэх аливаа сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үр дагаврыг бууруулах, урьдчилан сэргийлэх үүднээс уурхайн үйл ажиллагаатай уялдуулан авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөлөө.

Тухайн төлөвлөгөөг БОАЖЯСайдын 2019 оны 10 сарын 29-ны өдрийн А/618 дугаар тушаалаар баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах хянан батлах, тайлагнах журам”-ийн болон БОННҮ-ний нэмэлт тодотголын тайлан, тухайн жилийн батлагдсан уулын ажлын төлөвлөгөө зэргийг үндэс болгон боловсруулсан.

3.1 Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Хүснэгт 4. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал (мян.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт аргачлал
Агаарын чанар								
1	Тоосжилт болон бохирдуулагч хийн нөлөөгөөр орчны агаар бохирдох	Уурхайн овоолго, зам талбайн усалгааны хэмжээ, норм, горимыг сар, улирлаар оновчтой тогтоох	Төслийн хэмжээнд	-	-	ҮА-ны зардалд	Сар, улирлаар	БОС-ын 1995 оны 153 тоот тушаал
2	Агаар бохирдлын улмаас уурхай дахь ажлын нөхцөл, ажилчид болон нутгийн иргэдийн эрүүл мэндэд нөлөөлөх	Хүнд механизм утааны хэмжээг стандартын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах талаар арга хэмжээ авах, жил бүрийн үзлэг оношилгоонд тогтмол хамруулж байх	Уурхайн хэмжээнд	ш	3	ҮА-ны зардалд	2023	Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ MNS5885:2008
		Уурхайн карьер, овоолгод ажиллах байгаа ачих буулгах, тээвэрлэх машин техникийн кабин доторх агаарыг цэвэршүүлэх төхөөрөмж хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал, хамгаалалтын үзлэгийг тогтмол хийж, зөрчил илэрсэн тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч байх		ш	4	ҮА-ны зардалд	2023	
		Тоосноос эрүүл мэндээ хамгаалах нэг бүрийн хамгаалах хэрэгсэл, хүнсний нэмэлт бүтээгдэхүүнээр ажилчдыг хангах, тэдэнд сургалт, сурталчилгаа явуулах		ш	17	ҮА-ны зардалд	2023	MNS(ISO) 13688:2000 MNS 3306:1991 MNS 5620:2006 MNS 5388:2004 MNS 5389:2004
		Шимт хөрс хадгалах болон бусад овоолгоос салхитай үед босох тоосыг багасгах		ш	1	ҮА-ны зардалд	2023	Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх

								ХЭМЖЭЭ MNS5885:2008
Хөрсөн бүрхэвч, газрын гадарга								
3	Хөрс элэгдэл эвдрэлд орох, үржил шим, чийг буурах, бохирдох, гадаргын унаган хэлбэр өөрчлөгдөх	Шимт хөрсний овоолго үүсгэн хадгалах	Уурхайн хэмжээнд	ш	1	ҮА-ны зардалд	Сар, улирлаар	MNS 5915:2008
		Шимт хөрсний овоолгыг 2 жилээс дээш хугацаанд хадгалах тохиолдолд ургамалжуулах		ш	1	ҮА-ны зардалд	Жил бүр	MNS 5915:2008
		Уурхайн замыг стандартын дагуу байгуулах, тэмдэгжүүлэх, олон салаа зам гаргахгүй байх, ухуулга сурталчилгаа хийх		ш	3	500.0	Жил бүр	Замын тээврийн хэрэгслийн ерөнхий асуудал. MNS 4470:2005
		ШТМ-ыг стандартын шаардлага хангасан саванд хадгалах, асгарч алдагдахаас сэргийлэх, байгаль орчныг бохирдуулахаас хамгаалах		ш	1	ҮА-ны зардалд	Жил бүр	-
		Машин механизмын засвар үйлчилгээг хатуу хучилттай талбайд хийх хучилт хийх		м ²	300	ҮА-ны зардалд	Жил бүр	-
		Хөрсний бохирдол үүсгэхээс сэргийлэх болон олон салаа зам гаргахгүй байх талаар жолооч операторуудад сургалт явуулах		ш	1	ҮА-ны зардалд	Жил бүр	-
		Хаягдлын овоолго болон шимт хөрсний овоолгыг төлөвлөгөөний дагуу цэгцтэй хийх		-	-	ҮА-ны зардалд	Жил бүр	-
Усан орчин								
4	Газрын доорх болон ил задгай ус бохирдох	Ахуйн бохир ус зайлуулах цооног байгуулах ашиглах	Уурхайн хэмжээнд	ш	1	300.0	2023	БОС-ын 1995 оны 153 тоот тушаал
Амьтан, ургамал								
5	Ургамал устгах, өсөлт, ургалт нь саатах, төрөл зүйл өөрчлөгдөх, бүрхэц, биомасс	Нөхөн хамгаалах зорилгоор тохиромжтой газар сонгох, орон нутгийн удирдлагатай тохирсон газарт ойжуулалт хийх, хөрс хамгаалах бэлчээрийг тарималжуулах ажлыг гүйцэтгэх бэлтгэл хангах эхлүүлэх		-	-	ҮА-ны зардал	2023	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31 дүгээр зүйл
		Ургамлан нөмрөг нь хуулагдах болон нөлөөлөлд өртөхгүй талбайнуудыг тодорхой болгож		ш	1	500.0	2023	

	багасахаас хамгаалах	урьдчилан хамгаалах тэмдэглэгээ сануулга байрлуулах						
6		Нийт				1 300.0		

3.2 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 5. Нөхөн сэргээлтийн зардал

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилго	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн үнэлгээ, мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах хууль, журам, стандарт		
	1	2	3	4	5	6	7	8		
1	Биологийн нөхөн сэргээлт									
	Үйл ажиллагаанаас эвдэрсэн газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийхэд оршино	Бэлчээрийн ургамалаар талбайг нөхөн сэргээх	га	-	0.4		Үйл ажиллагааны зардлаас	2023 оны 2-3-р улиралд	MNS 5916:2008	
					1.	47 44 42.23				106 34 1.31
					2.	47 44 45.35				106 34 1.31
					3.	47 44 45.35				106 34 4.27
					4.	47 44 42.23				106 34 4.27
2	Техникийн нөхөн сэргээлт									
	Хоосон орон зайг дүүргэх, гадаргууг хэвгийжүүлэн тэгшлэх, шимт хөрсөөр хучих, нягтаршуулах арга хэмжээ орно	Хоосон орон зайг дүүргэх, гадаргууг хэвгийжүүлэн тэгшлэх, шимт хөрсөөр хучих, нягтаршуулах арга хэмжээ орно	га	-	0.4		Үйл ажиллагааны зардлаас	2023 оны 2-3-р улиралд	MNS 5916:2008	
					1.	47 44 42.23				106 34 1.31
					2.	47 44 42.23				106 34 4.27
					3.	47 44 40.04				106 34 4.04
					4.	47 44 40.19				106 34 1.26
Нийт										

3.3 Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгааллын арга хэмжээ	Зардал мян.төг	Баримтлах стандарт, аргачлал
Ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх	“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд НБОГ-аас зохион байгуулаж буй ажилд оролцох	2 000.0	БОННУ-ний аргачлал, Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх гарын авлага
Нийт	-	2 000.0	

3.4 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө

Энэ онд нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний ажил төлөвлөгдөхгүй болно.

3.5 Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Ашиглалтын талбайн хэмжээнд түүх, соёлын дурсгалт зүйл илрээгүй гэсэн хэдий ч Археологи болоод Палеонтологийн нарийвчилсан судалгааг хийлгэхээр төлөвлөж байна. Хэрэв нарийвчилсан судалгаагаар түүх соёлын дурсгалт зүйл болоод олдвор олдвол холбогдох байгууллагад мэдэгдэн шаардлагатай арга хэмжээг авна.

3.6 Осол, эрсдэл, удирдлага зохион байгуулалтын менежментийн төлөвлөгөө

Хүснэгт 6. Осол, эрсдэл, удирдлага зохиог байгуулалтын менежментийн зардал

№	Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.тог)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
<i>Үйлдвэрийн ослоос урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр</i>							
1	Үйлдвэрийн гэнэтийн ослын улмаас хүний эрүүл мэнд, амь насанд сөргөөр нөлөөлж үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа доголдох, зогсох	Ажилчдад хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны сургалт семинарыг тогтмол зохион байгуулж, хамруулах	Төслийн нийт ажиллагсад	Үйл ажиллагааны зардлаар		2023 он	
		Ажиллагсадыг улиралд нэг удаа эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулах.				2023 он	
		Ажиллагсадыг тоосноос хамгаалах хошуувч, хувцас хэрэгслээр хангах				2023 он	

3.7 Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, мян.төг	Жилийн зардал (мян.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Ахуйн	Ажилчдад хог хаягдлыг бууруулах, ангилан ялгахад чиглэгдсэн сургалт, сургалчилгааны ажлыг тогтмол зохион байгуулж ажиллах	Уурхай ойр орчим	ш	1	Дотоод зохион байгуулалтаар		2023	Хог хаягдлын тухай хууль /2017 он/
		Ахуйн хог хаягдлыг ангилан ялгах тогтолцоог нэвтрүүлэх		ш	1	500.0	500.0		
		Хог хаягдлын тээвэрлэлт, устгалын холбогдох хуулийн дагуу мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх		-	-				
		Шингэн хог хаягдлыг технологийн дагуу доторлосон зориулалтын нүх цооногт хийж, ойр орчмыг дулааны улиралд ялаа, шавьж үржихээс урьдчилан сэргийлж ариутгал хийж, булж устгах, хог хаягдлын түр ба төвлөрсөн цэгт ариутгал халдваргүйтгэл зохион байгуулах		ш	4				
		Хог хаягдал ачих тээвэрлэх явцад орчинд тархахаас сэргийлж, хог ачилтын машиныг битүү хучилттай автомашинаар зөөвөрлөх		ш	4				
Төслийн хэмжээнд бүх нийтийн их цэвэрлэгээг зохион байгуулж хэвших	ш	4	Дотоод зохион байгуулалтаар						
Нийт						500.0			

3.8 Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

2023 онд хийгдэх орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт элс хайрганы хольцын орд орчим дахь агаарын бохирдол, хөрсний хүнд металлын агууламж, хур борооны усны бохирдол, ажлын байрны болон гадна орчны физик бохирдол зэргийг тодорхойлох ажлууд багтана. Эдгээр ажлуудыг хуваарийн дагуу хийж үр дүнг байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланд багтаана.

Эдгээр ажлуудыг байгууллагын удирдлага, байгаль орчны ажилтан хариуцан гүйцэтгэнэ. Шаардлагатай тохиолдолд мэргэжлийн байгууллага, лабораторитай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж болно.

Хүснэгт 7. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх аргачлал, стандарт

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн өртөг (мян.төг)	Зардал (мян.төг)	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал
Хөрс							
1	Орчны хөрсөн дэх эмгэг төрүүлэгч бактерийн тоо	Уурхайн үйлдвэрийн салхины зонхилох чигийн доод хэсэгт нэг цэг сонгох	Жилд 1 удаа 3-р улиралд	1	50.0	50.0	MNS 6341:2012 Хөрсний чанар. Хөрсөнд эрүүлзүйн нян судлалын шинжилгээ хийх арга
2	Орчны хөрсний хүнд металл	Үйлдвэрийн ойролцоо		1	50.0	50.0	MNS ISO 11047 : 2001 Хөрсний чанар. Хөрсний усан орчныхандмалд кадми, хром, кобальт, зэс, хартугалга, мангани, никель, цайрыгтодорхойлох. Дөлний болон цахилгаан дулааны атомын шингээлтийн спектрометрийн арга
3	Хөрсний агро химийн үндсэн үзүүлэлтүүд	Төсөл хэрэгжих талбай		1	50.0	50.0	MNS3310-1991 Хөрсний агро химийн үзүүлэлтийг тодорхойлох MNS ISO 10390 : 2001 Хөрсний чанар. PH-ыг тодорхойлох MNS 2306 : 1986 Хөрсний ширхэгийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлох лабораторийн арга. Хээрийн туршилт.
		Шимт хөрсний овоолго	1	50.0	50.0		
Ус							
2	Ундны усан дахь эмгэг төрүүлэгч бактерийн тоо	Гүний худаг	Жилд 1 удаа 3-р улиралд	1	50.0	50.0	MNS ISO 6222 : 1998 Усны чанар - Амьдрах чадвартай бичил биетний тоог тоолох. Тэжээлт орчны дотор нь буюу гадарга дээр нь ургасан нянгийн

							<p>бөөгнөрлийг тоолох MNS ISO 9308-2:1998 Усны чанар - Гэдэсний бүлгийн бичил биетэн, халуунд тэсвэртэй гэдэсний бүлгийн бичил биетэн болон таамаглаж буй E.coli-г илрүүлэх ба тоолох. 1-р хэсэг: Ялтаст шүүлтүүрээр шүүх арга MNS 6461-1:1999 Усны чанар - Сульфит задлах агааргүйтэнбичил биетний (clostrida) үр тоолох байлруулэх. 1-р хэсэг. Шингэн тэжээлт орчиндбаяжуулах арга. MNS 6546:2015 Ундны усанд ялтаст шүүлтүүрийн аргаар Pseudomonas aeruginosa актерийг илрүүлэх MNS 0900 : 2018</p>
3	Ундны усны бүрэн шинжилгээ	Гүний худаг		1	50.0	50.0	Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийгхамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ
Агаар							
	Тоосжилт (PM ₁₀ , PSM, PM _{2.5}) Гадаад болон дотоод орчны дуу чимээ, доргио, чичиргээ Ажлын байрны эрүүл ахуйн үзүүлэлтүүд (тоос, дуу чимээ, гэрэлтүүлэг, чийгшил болон физик бохирдлын түвшин) Бохирдлын цэгэн эх үүсвэр (O ₂ , SO ₂ , NO ₂ , CO)	Уурхайн карьер Ажилчдын тосгон	Жилд 1 удаа 3-р улиралд	1	100.0	100.0	“Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 4585:2016 “Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл мэнд. Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд. Ажлын байрны орчин. Эрүүл ахуйн шаардлага” MNS4990:2015 «Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Шуугианы норм, аюулгүй ажиллагааны ерөнхий шаардлага” MNS5002:2000
	Нийт				400.0	400.0	

3.9 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилсан тооцсон төсөв мян.төг	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2023 он				
			Сар 1-4	Сар 5-8	Сар 9-12		
1	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, тайланг боловсруулж жил бүр батлуулж ажиллах	Дотоод зардаар				БО мэргэжилтэн	БОМТ-нд тусгасан арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн байна.
2	Уурхайн ажилчдын тодорхой хувийг Хан-Уул дүүргийн иргэдээр бүрдүүлэх	Дотоод зардлаар	Тухай бүрт нь			Уурхайн дарга	БОНХЯ-ны сайдын 2014 оны 1-р сарын 06-ны өдрийн А-03 тоот журам
3	Газар, ус, цахилгаан ашигласны болон бусад төлбөрийг төлөх	Дотоод зардлаар	Тухай бүрт нь			Уурхайн дарга	Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль болон бусад

3.10 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь

Хүснэгт 8. Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнах хуваарь

БОМТ, БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
Нийслэлийн байгаль орчны газар	Уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө төсөл хэрэгжих талбайн өнөөгийн байдлыг танилцуулах	БОМТ-ийн тухайн жилийн тайлан, Ирэх оны төлөвлөгөө	10 сард	Дотоод зардлаар	Байгаль орчны мэргэжилтэн	Төслийн талбай, уурхай
БОАЖЯ	Нийт хийгдсэн ажлуудын хэмжээ, хийгдсэн ажлуудын тайлагнал		11 сар	Дотоод зардлаар	Байгаль орчны мэргэжилтэн	УБ хот

2023 оны Байгаль орчныг хамгаалах, орчны хяналт шинжилгээг хэрэгжүүлэх ажилд нийт 3 000.0 мян.төг-ийг зарцуулахаар төлөвлөлөө. Үүнд: Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөнд 500.0 мян.төг, дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний зардалд 2 000.0 мян.төг, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөнд 100.0 мян.төг, ОХШХ-ийн зардалд 400.0 мян.төг тусгасан болно.